

Prehľad- právo na život

Jún 2013

Tento prehľad nie je vyčerpávajúci a nie je pre Európsky súd pre ľudské práva záväzný.

Právo na život

„Článok 2¹ Európskeho dohovoru o ľudských právach (ďalej len Dohovor), ktorý chráni právo na život a stanovuje okolnosti, za ktorých môže byť odňatie života ospravedlniteľné, je jedným z najzákladnejších ustanovení Dohovoru, z ktorých nie je povolená žiadna výnimka. ... Spolu s článkom 3 (ktorý zakazuje mučenie, neľudské a ponižujúce zaobchádzanie alebo trestanie) zakotvuje aj jednu zo základných hodnôt demokratických spoločností, ktoré spolu tvoria Radu Európy. “ (rozsudok Veľkej komory vo veci [Makaratzis proti Grécku](#).) z 20. decembra 2004, ods. 56).

Použitie smrtiacej sily štátom

Princíp nevyhnutnosti

Mc Cann a iní proti Spojenému kráľovstvu: „prísnejší a presvedčivejší princíp nevyhnutnosti“

Použitím smrtiacej sily štátom sa prvýkrát podrobne zaoberal rozsudok [Mc Cann a iní proti Spojenému kráľovstvu](#) z 27. septembra 1995: článok 2 umožňuje výnimky z práva na život len vtedy, keď je to „úplne nevyhnutné“, termín znamenajúci, že sa musí použiť prísnejší a presvedčivejší princíp nevyhnutnosti, ako je ten, ktorý sa bežne používa pri určovaní, či je opatrenie štátu „nevyhnutné v demokratickej spoločnosti“ podľa odsekov 2 článkov 8 a 11 Dohovoru “ (ods. 149). Prípád sa týkal smrti troch členov IRA podozrivých z toho, že mali na sebe diaľkové ovládanie, ktoré by sa použilo na výbuch bomby a ktorí boli zastrelení na ulici vojakmi špeciálnych leteckých služieb na Gibraltári. Súd dospel k záveru, že došlo k porušeniu článku 2 Dohovoru, pretože operácia mohla byť naplánovaná a riadená bez toho, aby bolo nevyhnutné podozrivých usmrtiť.

¹ Článok 2 (právo na život) [Európskeho dohovoru o ľudských právach](#) stanovuje že:

1. „ Právo každého na život je chránené zákonom. Nikoho nemožno úmyselne zbaviť života s výnimkou výkonu súdom uloženého trestu nasledujúceho po odsúdení za spáchanie trestného činu, pre ktorý zákon ukladá tento trest.
2. Zbavenie života sa nepovažuje za spôsobené v rozpore s týmto článkom, ak vyplýva z použitia sily, ktoré je bezpodmienečne nevyhnutné pri:
 - a) obrane osoby proti nezákonnému násiliu;
 - b) vykonávaní zákonného zatknutia alebo zabránení úteku osoby zákonne zadržanej;
 - c) zákonnom potlačení nepokojov alebo vzbury.“

Nedávne rozhodnutia:

Andreou proti Turecku

Rozsudok z 27. októbra 2009

Prípado sa týkal britského štátneho príslušníka, ktorého zranili a zastrelili turecké ozbrojené sily počas napätia v bezpečnostnom pásme OSN na Cypre. Súd konštatoval porušenie článku 2: použitie potenciálne smrtiacej sily voči sťažovateľovi nebolo „absolútne nevyhnutné“ a nebolo odôvodnené žiadnou z výnimiek povolených podľa článku 2 Dohovoru.

Perisan a ďalší proti Turecku

Rozsudok z 20. mája 2010

Porušenie článku 2: nasadenie sily proti väzňom na potlačenie nepokojov vo väzení, ktoré viedlo k úmrtiu ôsmich z nich, nebolo „úplne nevyhnutné“ v zmysle článku 2 Dohovoru; Súd rozhodol, že došlo k porušeniu tohto článku vo vzťahu k ôsmim väzňom, ktorí zomreli a šiestim, ktorí zranenia prežili.

Putintseva proti Rusku

Rozsudok z 10. mája 2005

Prípado sa týkal úmrtia mladého muža počas výkonu povinnej vojenskej služby po tom, čo bol postrelený nadriadeným pri pokuse o útek.

Porušenie článku 2: právny rámec, týkajúci sa použitia sily na zabránenie úniku vojaka bol nedostatočný a orgány nedokázali minimalizovať použitie smrtiacej sily.

Podľa článku 2 môže byť použitie smrtiacej sily policajtmí za určitých okolností odôvodnené, ale článok 2 nedáva „voľnú ruku“. Policajné operácie musia byť povolené a dostatočne regulované vnútroštátnym právom.

Používanie zbraní musí byť jasne upravené. Opatrnosť pri používaní zbraní je znakom demokratickej spoločnosti (Mc Cann a iní proti Spojenému kráľovstvu, ods. 212).

Nedávne rozhodnutia:

Nachova a ďalší proti Bulharsku

Rozsudok Veľkej komory zo 6. júla 2005

Prípado sa týkal zabitia príbuzných sťažovateľov vojenským policajtom, ktorý sa ich snažil zatknúť.

Porušenie článku 2. Súd pripomenul, že zástupcovia orgánov činných v trestnom konaní musia byť školení na to, aby posúdili či je, alebo nie je, absolútne nevyhnutné použiť strelné zbrane, a to nielen na základe príslušnej právnej úpravy, ale aj s náležitým ohľadom na význam rešpektovania ľudského života ako základnej hodnoty.

Soare a iní proti Rumunsku

Rozsudok z 22. februára 2011

Prípado sa týkal okolností, za ktorých polícia zatkla 19-ročného muža, najmä skutočnosti, že bol postrelený policajtom do hlavy - prežil, ale ostal čiastočne paralyzovaný.

Porušenie článku 2: právny rámec nebol dostatočný na to, aby umožnil požadovanú úroveň ochrany práva na život „zákonom“.

Gorovenky a Bugara proti Ukrajine

Rozsudok z 12. januára 2012

Sťažovateľmi boli príbuzní dvoch mužov, ktorí boli zastrelení policajtom mimo služby.

Porušenie článku 2 Dohovoru v dôsledku toho, že príslušné orgány nepreverili dostatočne policajta pred tým, ako ho vyzbrojili strelnou zbraňou.

Sašo Gorgiev proti „Bývalej juhoslovanskej republike Macedónsku“

Rozsudok z 19. apríla 2012

Prípado sa týkal čašníka, ktorého v bare zastreli policajt v zálohe, ktorý mal byť v tom čase v službe na policajnej stanici.

Porušenie článku 2. Zistil najmä to, že mu vláda neposkytla informácie o predpisoch na zabránenie zneužitiu služobných zbraní policajtmi, ani informácie o tom, či bola posudzovaná spôsobilosť policajta v zálohe na prijatie do policajného zboru a nosenie zbrane.

Zásada proporcionality

Zásada proporcionality sa nenachádza v texte článku 2 Dohovoru, ale je jasne stanovená judikatúrou Súdu.

Nedávne rozhodnutia:

Wasilewska a Kalucka proti Poľsku

Rozsudok z 23. februára 2010

Prípado sa týkal smrti podozrivého počas protiteroristickej operácie.

Porušenie článku 2: poľská vláda nepredložila žiadne vyjadrenie týkajúce sa primeranosti stupňa sily, ktorú polícia použila, organizácie danej policajnej akcie, ani toho, či bol zavedený primeraný legislatívny a administratívny rámec na ochranu ľudí pred svojvoľnosťou a zneužitím sily štátom.

Finogenov a iní proti Rusku

Rozsudok z 20. decembra 2011

Prípado sa týkal obliehania divadla „Dubrovka“ v Moskve v októbri 2002 čečenskými separatistami a rozhodnutia premôcť teroristov a oslobodiť rukojemníkov pomocou plynu.

Neporušenie článku 2 pokiaľ ide o rozhodnutie vyriešiť rukojemnícku drámu s použitím sily a plynu.

Porušenie článku 2 v súvislosti s nedostatočným plánovaním a realizáciou záchranej operácie a aj v súvislosti s neúčinnosťou vyšetrovania obvinení z nedbanlivosti orgánov pri plánovaní a vykonaní záchranej operácie, ako aj nedostatku lekárskej pomoci poskytnutej rukojemníkom.

Pozitívne a procesné záväzky podľa článku 2 – definície

Pozitívne záväzky

Štáty by mali nielen zabrániť úmyselnému a nezákonnému zbaveniu života, ale aj **podniknúť vhodné kroky na ochranu životov tých, ktorí patria do ich právomoci, najmä zavedením účinnej trestnoprávnej úpravy sprevádzanej prostriedkami presadzovania práva** ([L.C.B. proti Spojenému kráľovstvu](#); rozsudok z 9. júna 1998; [Osman proti Spojenému kráľovstvu](#), rozsudok z 28. októbra 1998). Nepřítomnosť akejkolvek priamej zodpovednosti štátu za smrť jednotlivca nevyklučuje uplatniteľnosť článku 2 Dohovoru ([Angelova a Iliev proti Bulharsku](#), rozsudok z 26. júla 2007, ods. 93).

Pozitívne záväzky vyplývajúce z článku 2 by sa však mali „interpretovať spôsobom, ktorý nepredstavuje pre orgány neprímerané zaťaženie“. „Tam, kde existuje podozrenie, že orgány porušili svoj pozitívny

záväzok na ochranu práva na život (...), **musí byť Súdu preukázané, že orgány vedeli alebo mali vedieť o existencii skutočného a bezprostredného rizika ohrozujúceho život jednotlivca alebo jednotlivcov pred trestnými činmi spáchanými tretími osobami a dôkazy, že neprijali opatrenia v rozsahu svojich právomocí, ktoré by tomuto riziku mohli zabrániť.** “([Osman proti Spojenému kráľovstvu, ods.116](#)).

Osman proti Spojenému kráľovstvu

Rozsudok z 28. októbra 1998

Prípád sa týkal zabitia otca školáka - pána Osmana, ktorý bol zastrelený a jeho syn zranený pri streleckom incidente učiteľa zapojeného do série čoraz závažnejších incidentov a dočasne zbaveného funkcie na základe psychiatrického posudku.

Článok 2 nebol porušený: žiadatelia nepreukázali, že orgány vedeli alebo mali vedieť, že životy školáka a jeho otca boli skutočne a bezprostredne ohrozené učiteľom alebo že by mali dostatok dôkazov na to, aby ho obvinili alebo poslali do psychiatrickej liečebne.

Berü proti Turecku

Rozsudok z 11. januára 2011

Prípád sa týkal smrti dieťaťa po útoku túlavých psov, ktoré už predtým boli označené za nebezpečné.

Článok 2 nebol porušený: série incidentov, ktoré sa stali pred smrteľným útokom, nepostačovali na to, aby Súd dospel k záveru, že orgány mali „pozitívny záväzok“ prijať preventívne opatrenia. Neexistoval žiaden dôkaz, že vedeli alebo mali vedieť, že existuje bezprostredné riziko pre život dieťaťa. Udalosť, i keď tragická, sa v skutočnosti stala náhodou a preto zodpovednosť Turecka nemohla byť braná do úvahy bez rozširovania tejto zodpovednosti neprimerane širokým spôsobom.

Choreftakis a Choreftaki proti Grécku

Rozsudok zo 17. januára 2012

Prípád sa týkal vraždy syna sťažovateľa mužom, ktorý bol už predtým odsúdený za vraždu a ktorý bol podmienčne prepustený. Článok 2 nebol porušený. Súd rozhodol, že systém podmienčného prepustenia v Grécku poskytoval dostatočné záruky na ochranu spoločnosti.

Kemaloglu proti Turecku

Rozsudok z 10. apríla 2012

Prípád sa týkal sedemročného syna sťažovateľov, ktorý umrzol na smrť, keď sa snažil vrátiť domov v deň, keď v škole skončili skôr kvôli snehovej búrke a mestská kyvadlová doprava neprišla včas.

Článok 2 bol porušený. Súd zopakoval, že nie každé ohrozenie života zaväzuje orgány, aby prijali opatrenia na jeho odvrátenie., , No v tomto prípade, tým, že turecké orgány neinformovali kyvadlovú dopravu obce o predčasnom zatvorení školy, neprijali opatrenia, ktoré by mohli zabrániť vzniku rizika pre život dieťaťa.

Kavak proti Turecku

Rozsudok z 10. júla 2012

Prípád sa týkal vraždy 15-ročného dieťaťa, ktoré bolo dohodané pred školou.

Článok 2 Dohovoru bol porušený: úrady nesplnili svoju povinnosť zabezpečiť dohľad nad priestormi školy.

Procesné hľadisko pozitívnych záväzkov

Článok 2 Dohovoru obsahuje pozitívne záväzky procesného hľadiska, vrátane povinnosti štátov vyšetriť úmrtia, ku ktorým mohlo dôjsť v rozpore s Dohovorom ([McCann a iní proti Spojenému kráľovstvu](#)). „Základným účelom takéhoto vyšetrovania je zabezpečiť účinný výkon vnútroštátnych právnych predpisov, ktoré chránia právo na život a v tých prípadoch, ktoré sa týkajú verejných činiteľov alebo orgánov, zabezpečiť vyvodenie ich zodpovednosti za úmrtia, ku ktorým došlo pri výkone ich právomoci ([Anguelova proti Bulharsku](#), § 137, [Jasinskis proti Lotyšsku, rozsudok z 21. decembra 2010](#), § 72)

Požiadavky na vyšetrovanie: nezávislosť, včasnosť, urýchlenosť, právomoc zistiť skutkové okolnosti prípadu a ich dostupnosť pre verejnosť a príbuzných.

Paul a Audrey Edwards proti Spojenému kráľovstvu

Rozsudok zo 14. marca 2002

Prípado sa týkal dvojnásobnej vraždy spáchanej nebezpečným páchatelom v deň jeho prepustenia. Porušenie článku 2 z dôvodu dvoch nedostatkov (hoci vyšetrovanie splnilo väčšinu ostatných požiadaviek), a to, že vyšetrovatelia nemali právomoc donucovať svedkov k výpovedi a že vypočúvanie nebolo verejné - sťažovatelia sa mohli zúčastniť vypočúvania iba počas troch dní.

(pozri tiež: [Seidova a iní proti Bulharsku, rozsudok z 18. októbra 2010](#), v ktorom boli príbuzní obete vylúčení z vyšetrovania smrti ich manžela a otca).

V mnohých prípadoch sa zistilo porušenie článku 2 Dohovoru z dôvodu nedostatočnej činnosti vyšetrovateľov. Napríklad: [Kolevi proti Bulharsku, rozsudok z 5. novembra 2009](#): neschopnosť trestne stíhať vraždu sťažovateľa a zabezpečiť dohľad nad vyšetrovaním zo strany generálneho prokurátora, podozrievaného zo strany rodiny zo zosnovania vraždy obete.

Súd zistil porušenie článku 2 Dohovoru v mnohých bulharských prípadoch týkajúcich sa použitia sily políciou, nedostatočného vyšetrovania a trestného stíhania úmrtí a zranení ([Angelova a Iliev proti Bulharsku, rozsudok z 26. júla 2007](#); [Ognyanova a Choban proti Bulharsku, rozsudok z 23. februára 2006](#), [Anguelova proti Bulharsku, rozsudok z 13. júna 2002](#)).

Povinnosť „podniknúť všetky primerané kroky na odhalenie rasových motívov a zistiť, či etnická nenávisť alebo predsudky mohli zohrať úlohu“.

Nachova a iní proti Bulharsku

Rozsudok Veľkej komory zo 6. júla 2005

Angelova Iliev proti Bulharsku

Rozsudok z 26. júla 2007

Súd konštatoval porušenie článku 14 (zákaz diskriminácie) spolu s článkom 2 tým, že orgány nevyšetřili možné rasové motívy stojace za úmrtím príbuzných žiadateľov.

Mižigárova proti Slovenskej republike

Rozsudok zo 14. decembra 2010

V tomto prípade sťažovateľka tvrdila, že došlo k porušeniu článku 14 spolu s článkom 2 keďže jej manžel bol Róm a to podľa jej názoru, s odkazom na rozšírené zlé zaobchádzanie s Rómami počas policajného zadržania, založilo povinnosť štátu, aby vyšetril možný rasový motív jeho smrti.

Súd konštatoval porušenie článku 2 (smrť a neúčinné vyšetrovanie).

Článok 14 nebol porušený. Súd sa nedomnieval, že orgány mali dostatočné informácie na to, aby im vznikla povinnosť vyšetriť možné rasové motívy v správaní policajta.

Problematika účinného vyšetrovania v prípadoch so širokou škálou udalostí

Sandru a iní proti Rumunsku

Rozsudok z 8. decembra 2009

Porušenie článku 2 Dohovoru. Súd dospel k záveru, že rumunské orgány nevykonali účinné vyšetrovanie po násilnom potláčaní antikomunistických demonštrácií z decembra 1989.

Prípadoch združenia „21. december 1989“ a iní proti Rumunsku (rozsudok z 24. mája 2011) v kontexte rovnakých udalostí, sa týkal smrti syna sťažovateľov počas protivládnych demonštrácií.

Porušenie článku 2 Dohovoru z dôvodu neexistencie účinného vyšetrovania tejto smrti.

Súd poznamenal, že jeho zistenie o porušení článku 2 z dôvodu absencie účinného vyšetrovania sa týkalo rozsiahleho problému, keďže do napadnutého trestného konania bolo zapojených mnoho stoviek ľudí ako poškodených osôb. Dodal, že by boli nepochybne potrebné všeobecné opatrenia na vnútroštátnej úrovni v súvislosti s výkonom rozsudku Združenie „21. december 1989“ a iní proti Rumunsku.

Jularić proti Chorvátsku

Rozsudok z 20. januára 2011

Prípadoch sa týkal zabitia sťažovateľkinho manžela členmi srbských polovojenských milícií (alebo Juhoslovanskej ľudovej armády).

Skendžić a Krznarić proti Chorvátsku

Rozsudok z 20. januára 2011

Prípadoch sa týkal zmiznutia manžela a otca sťažovateľov po jeho zatknutí chorvátskou políciou.

V týchto dvoch prípadoch, ktoré sa týkali trestných činov spáchaných počas chorvátskej vlasteneckej vojny, Súd zistil, že vyšetrovania chorvátskych orgánov týkajúce sa dvoch vojnových zločinov z roku 1991 boli nedostatočné, najmä z dôvodu nečinnosti orgánov a konfliktu záujmov.

Giuliani a Gaggio proti Taliansku

Rozsudok Veľkej komory z 24. marca 2011

Prípadoch sa týkal smrti mladého muža, ktorý sa zúčastnil antiglobalizačného protestu počas samitu G8 v Janove v roku 2001.

Článok 2 nebol porušený, pokiaľ ide o použitie smrtiacej sily: nebola neprimeraná alebo nevhodná voči tomu, čo bolo úplne nevyhnutné na ochranu akejkoľvek osoby pred nezákonným násilím.

Článok 2 nebol porušený, pokiaľ ide o vnútroštátny právny rámec upravujúci použitie smrtiacej sily alebo pokiaľ ide o použitie zbrane vydané orgánom činným v trestnom konaní na samite G8 v Janove.

Článok 2 nebol porušený, pokiaľ ide o organizáciu a plánovanie policajných operácií na samite G8 v Janove. Hoci orgány mali povinnosť zabezpečiť pokojný priebeh a bezpečnosť všetkých občanov počas povolených demonštrácií, „nemohli ho dokonale zaručiť a mali širokú voľnosť pri výbere prostriedkov, ktoré mohli použiť“.

Článok 2 nebol porušený v súvislosti s údajným neúčinným vyšetrovaním smrti. Súd predovšetkým zistil, že podrobné vyšetrovanie smrtiacej strely, ktoré bolo medzi stranami sporné, nebolo rozhodujúce, pretože Súd zistil, že uchýlenie sa k použitiu smrtiacej sily bolo odôvodnené.

Kontakt pre médiá:

Tel .: +33 (0) 3 90 21 42 08

Zdroj:

Európsky súd ľudské práva, Factsheet „ Right to life“, jún 2013

Preklad:

Kancelária zástupcu Slovenskej republiky pred Európskym súdom pre ľudské práva